

Проект

**НАЦІОНАЛЬНА ДОКТРИНА
РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ
У ХХІ СТОЛІТТІ**

Київ-2001

Міністерство освіти і науки України
Академія педагогічних наук України

ПРОЕКТ

НАЦІОНАЛЬНА ДОКТРИНА РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ У ХХІ СТОЛІТТІ

- Вступ
- Мета і пріоритети розвитку освіти
- Національний характер освіти
- Національне і громадянське виховання
- Рівний доступ до якісної освіти
- Здоров'я нації через освіту
- Неперервність освіти — освіта впродовж життя
- Управління освітою
- Економіка освіти
- Освіта і наука
- Педагогічні та науково-педагогічні кадри
- Соціальні гарантії учасникам навчального процесу
- Стратегія мовної освіти
- Інформаційні технології та засоби навчання
- Зв'язок освіти з розвитком громадянського суспільства
- Міжнародна співпраця та інтеграція у сфері освіти
- Очікувані результати

Київ • «Шкільний світ» • 2001

Під час роботи над «Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті» технічна допомога надавала-ся Програмою розвитку ООН, Міжнародним Фондом «Відродження», Інститутом відкритого суспільства (Буда-пешт) та видавництвом «Шкільний світ».

ПРОЄКТ

НАЦІОНАЛЬНА ДОКТРИНА РОЗВИТКУ ОСВИТИ УКРАЇНИ У XXI СТОЛІТТІ

- Бачення
- Мета і пріоритети розвитку освіти
- Національний характер освіти
- Націоналізм і громадянське виховання
- Рівний доступ до якості освіти
- Заробок навчальних закладів
- Неперерваність освіти — освіта впродовж життя
- Утримання освіти
- Економіка освіти
- Освіта і здоров'я
- Педагогічні та науково-педагогічні кадри
- Освітній творчий універсальний навчально-виробничий
- Освітній мовний освітній
- Інформаційні технології та засоби навчання
- Захоплення до розвитку громадянського
- Освітнього
- Міжнародна співпраця та інтеграція в освітній
- Освітній результати

ВСТУП

Освіта — основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Вона є найбільш масштабною і людиномісткою сферою українського суспільства, визначальним чинником його політичної, соціально-економічної, культурної й наукової організації. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний і економічний потенціал народу, виховує патріота і громадянина України.

Освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності української держави на міжнародній арені. Освіта і наука є найголовнішими умовами утвердження України на світовому ринку високих технологій.

За роки незалежності на основі Конституції України в державі визначено нові пріоритети розвитку освіти, створено відповідну правову базу, розпочато практичне реформування галузі згідно з Державною національною програмою «Освіта. Україна XXI століття».

Водночас темпи і глибина перетворень не повною мірою задовольняють потреби суспільства, держави й особистості. Актуальною є проблема доступності якісної освіти впродовж життя для всіх громадян, забезпечення національного характеру освіти. Потребують постійного оновлення зміст освіти та організація навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень. Критичним є стан фінансування освіти і науки. Потребує особливої підтримки освіта у сільській місцевості, навчання дітей з особливими потребами. Необхідно докорінно змінити і оновити матеріальну базу, здійснити комп'ютеризацію навчальних закладів, впровадити інформаційні технології, забезпечити сучасні підходи до підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, запровадити нові економічні та управлінські механізми розвитку освіти. Усі ці проблеми вимагають першочергового розв'язання.

XXI століття висуває до освіти нові вимоги. Глобалізація, швидка зміна технологій, утвердження пріоритетів сталого розвитку суспільства зумовлюють зростання ролі освіти. Людство помітно змінює орієнтації в напрямі розвитку демократії, піднесення гідності особистості, її культури, національної са-

моідентифікації, толерантності, розвитку в умовах ринкових відносин, утверджує їх як ознаки нової світової динаміки. Нагальною потребою і передумовою прогресивного поступу людства є подолання згубних наслідків технократизму. Життя в умовах демократії, ринку, новітніх науково-інформаційних технологій стає реальністю. Все це зумовлює потребу радикальної модернізації освіти.

В Україні має стверджуватися стратегія прискореного, випереджувального інноваційного розвитку освіти і науки; повинні забезпечуватись умови для розвитку, самоствердження і самореалізації особистості впродовж життя.

Національна доктрина є державним документом, що визначає стратегію і основні напрями розвитку освіти у першій чверті XXI століття.

МЕТА І ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Головна мета української освіти – створити умови для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України, формувати покоління, здатні навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства; сприяти консолідації української нації, інтеграції України в європейський і світовий простір як конкурентоспроможної і процвітаючої держави.

Пріоритетами державної політики в розвитку освіти є:

- особистісна орієнтація освіти;
- формування національних та загальнолюдських цінностей;
- створення рівних можливостей для дітей і молоді у здобутті якісної освіти, постійного оновлення змісту освіти;
- розвиток системи неперервної освіти та освіти впродовж життя;
- формування через освіту здорового способу життя;
- розвиток україномовного освітнього простору;
- забезпечення освітніх запитів національних меншин;
- забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних, науково-педагогічних працівників, підвищення їхнього соціального статусу;
- розвиток дошкільної, позашкільної, загальної середньої освіти в сільській місцевості;

- інтеграція освіти і науки, розвиток педагогічної та психологічної науки;
- розробка і запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій;
- створення індустрії навчальних засобів;
- створення ринку освітніх послуг;
- інтеграція української освіти у європейський та світовий освітній простір.

Система освіти має забезпечувати:

- формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, сучасної європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя і праці у світі, що змінюється;
- збереження і продовження української культурно-історичної традиції, виховання шанобливого ставлення до українських національних святинь, української мови, історії і культури всіх національностей, які проживають в Україні, формування культури міжетнічних і міжособистісних відносин;
- виховання людини демократичного світогляду, яка поважає громадянські права і свободи, традиції народів і культур світу, національний, релігійний, мовний вибір кожної людини;
- формування у дітей і молоді цілісної наукової картини світу, сучасного світогляду, творчих здібностей і здатності до самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості;
- підготовку людей високої освіченості і моралі, кваліфікованих спеціалістів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння та впровадження наукомістких та інформаційних технологій, мобільності та конкурентоспроможності на ринку праці;
- створення необхідних умов для розвитку обдарованих дітей і молоді;
- підтримка дітей і молоді з особливими потребами;
- формування здорового способу життя, розвиток дитячого і юнацького спорту, туризму;
- етичне, естетичне та екологічне виховання;
- наступність і неперервність освіти;
- інноваційний характер навчально-виховної діяльності;
- різноманітність типів навчальних закладів, варіативність навчальних програм, індивідуалізацію навчання й виховання;

— моніторинг освітнього процесу, зростання якості освітніх послуг;

— створення умов для ефективної професійної діяльності, підтримки працездатності та збереження здоров'я педагогічних, науково-педагогічних працівників, підвищення їхнього соціального статусу.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР ОСВІТИ

Освіта України ґрунтується на культурно-історичних цінностях українського народу, його традиціях і духовності. Вона розвивається на основі педагогічної спадщини Київської Русі, доби українського козацтва, світоглядної парадигми Володимира Мономаха, Петра Могили, Г.Сковороди, Т.Шевченка, І.Франка, Я.Чепіги, С.Русової, Г.Ващенка, В.Сухомлинського та інших видатних українських мислителів. Її духовним джерелом є висока культура українського народу, його споконвічна мудрість, прагнення жити у процвітаючій Україні.

Освіта утверджує українську національну ідею, сприяє розвитку культури українського народу. Сучасна освіта підпорядкована ідеї консолідації українського народу в єдину політичну націю, яка прагне жити у співдружності з усіма народами і державами світу. Вона спрямована на формування національних цінностей і водночас сприяє оволодінню особистістю багатствами світової культури, вихованню поваги до народів світу. Українська освіта має гуманістичний характер.

НАЦІОНАЛЬНЕ І ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ

Національне і громадянське виховання є одним із головних пріоритетів і органічним компонентом розвитку освіти. Воно має бути спрямоване на формування у дітей та молоді сучасного світогляду, ідей, поглядів, переконань, заснованих на найцінніших надбаннях вітчизняної і світової культури. В основу національного і громадянського виховання мають бути покладені принципи гуманізму, демократизму, єдності сім'ї і школи, наступності та спадкоємності поколінь.

Головна мета національного і громадянського виховання — набуття молодим поколінням соціального досвіду, успад-

кування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді особистісних рис громадян української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової, екологічної культури.

Національне і громадянське виховання має здійснюватися впродовж усього процесу навчання дітей та молоді. Воно має забезпечити всебічний розвиток, гармонійність і цілісність особистості, її здібностей і обдарувань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності й культури, формування громадянина України, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору і діяльності.

РІВНИЙ ДОСТУП ДО ЯКІСНОЇ ОСВІТИ

Рівний доступ до якісної освіти забезпечується всім громадянам України, незалежно від національності, статі, соціального походження і майнового стану, віросповідання, місця проживання та стану здоров'я.

Реалізація цього права передбачає прозорість, наступність системи освіти всіх рівнів, її чутливість до демографічних, соціальних, економічних змін. Освітня мережа підпорядкована задоволенню широкого діапазону індивідуальних освітніх потреб кожної людини відповідно до її здібностей, а також цільових груп (соціальних, національних, територіальних).

Модернізація системи освіти спрямована на забезпечення її якості відповідно до новітніх досягнень науки, культури і соціальної практики.

Якість освіти є національним пріоритетом і передумовою національної безпеки країни, дотримання міжнародних норм і національного законодавства щодо реалізації прав громадян на здобуття освіти.

Забезпеченню якості освіти підпорядковані матеріальні, фінансові, кадрові й наукові ресурси суспільства, адресна підтримка учнів та студентів. Висока якість освіти передбачає взаємозв'язок освіти і науки, педагогічної теорії та практики.

Якість визначається на основі вимог державних стандартів освіти, оцінкою громадськістю освітніх послуг.

Держава здійснює перманентний моніторинг якості ос-

віти, забезпечує його прозорість, сприяє розвитку громадського контролю. Рівний доступ до освіти забезпечується:

у дошкільній освіті:

- безоплатністю і доступністю дошкільної освіти у державних та комунальних навчальних закладах;
- дотаціями держави на утримання дітей у дошкільних навчальних закладах;
- розвитком матеріально-технічної бази;
- широкою і різноманітною мережею дошкільних навчальних закладів різних типів, профілів та форм власності;
- збереженням та зміцненням фізичного і психічного здоров'я дитини, розвитком її творчих здібностей, реалізацією потенційних можливостей особистості;
- соціально-педагогічним патронатом сім'ї;

у загальній середній освіті:

- обов'язковістю і безоплатністю здобуття повної загальної середньої освіти в обсягах державного стандарту загальноосвітньої підготовки;
- збереженням і розвитком єдиного освітнього простору;
- оптимізацією структури освітньої мережі для однозмінного навчання, створенням умов для профільного, екстернатного і дистанційного навчання;
- відповідальністю сім'ї, органів місцевого самоврядування за порушення прав дитини щодо обов'язковості навчання;
- адресною допомогою соціально незахищеним дітям;
- забезпеченням умов здобуття якісної освіти у сільській місцевості;
- визначенням та оцінкою особливостей дітей за допомогою об'єктивних методів та індивідуалізацією програм їх навчання;

в освіті дітей з особливими потребами:

- доступністю, безоплатністю освіти в державних і комунальних навчальних закладах для всіх дітей з особливими потребами;
- своєчасним виявленням і діагностикою дітей з особливостями психічного і фізичного розвитку, врахуванням цих даних у структурі мережі закладів корекційної й реабілітаційної допомоги, зокрема в умовах сім'ї;

— забезпеченням варіативності здобуття якісної базової або повної загальної середньої освіти відповідно до здібностей та індивідуальних можливостей дітей, зорієнтованої на їхню інтеграцію у соціально-економічне середовище;

— створенням системи допомоги батькам у догляді, навчанні й вихованні дітей з особливостями психічного і фізичного розвитку;

— розгортанням регіональної мережі спеціальних навчальних закладів усіх рівнів освіти громадян з особливостями психічного і фізичного розвитку, забезпеченням їхньої інтеграції у загальний освітній простір;

у позашкільній освіті:

— безоплатністю і доступністю освіти у державних та комунальних позашкільних закладах;

— створенням і розвитком цілісної міжгалузевої багаторівневої системи позашкільних закладів різних типів для забезпечення розвитку здібностей, талантів та обдарувань дітей і молоді, а також задоволення потреб населення у додаткових культурно-освітніх, дослідницьких, спортивно-оздоровчих і дозвіллево-розважальних послугах;

— оновленням змісту й методичного забезпечення, індивідуалізацією та диференціацією навчання обдарованої учнівської й студентської молоді;

— створенням системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних і керівних кадрів для позашкільної освіти;

у професійно-технічній освіті:

— безоплатністю професійної освіти у державних та комунальних навчальних закладах;

— розвитком мережі професійних навчальних закладів різних форм власності з урахуванням демографічних прогнозів, регіональної специфіки та потреб ринку праці;

— поєднанням професійної і повної загальної середньої освіти, варіативністю і гнучкістю освітньо-професійних програм з урахуванням змін на ринку праці та попиту на нові професії;

— здійсненням профільного професійного навчання учнів старшої школи, у тому числі на базі професійних технічних навчальних закладів;

— створенням умов для надання професійно-технічними навчальними закладами освітніх та інших послуг населенню;

зокрема здобуття, підвищення робітничої кваліфікації та перепідготовки незайнятого населення;

— участю роботодавців у забезпеченні функціонування й розвитку професійної освіти;

— оновленням матеріально-технічної бази та впровадженням інформаційних технологій;

у вищій освіті:

— створенням ефективної системи інформування громадськості, майбутніх студентів, батьків про можливості здобуття вищої освіти;

— безоплатністю освіти на конкурсних засадах у державних і комунальних навчальних закладах;

— створенням правових засад здобуття освіти за рахунок бюджетів усіх рівнів та коштів юридичних і фізичних осіб;

— розширенням можливостей здобуття вищої освіти через впровадження індивідуального кредитування;

— створенням умов для здобуття вищої освіти дітьми-сиротами та інвалідами;

— забезпеченням високої якості вищої освіти та мобільності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці за рахунок інтеграції вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації, наукових установ та підприємств, впровадження гнучких освітніх програм та інформаційних технологій навчання;

— дотриманням демократичності, прозорості та гласності у формуванні контингенту студентів, зокрема шляхом залучення центрів об'єктивного тестування; створенням системи навчальних закладів для забезпечення освіти дорослих відповідно до потреб особистості та ринку праці;

— інтеграцією освіти, науки і виробництва.

✓ ЗДОРОВ'Я НАЦІЇ ЧЕРЕЗ ОСВІТУ

Державна політика у галузі освіти спрямована на забезпечення здоров'я людини в усіх її складових: духовній, соціальній, психічній, фізичній. Пріоритетним завданням системи освіти є навчання людини відповідальному ставленню до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як до найвищих індивідуальних і суспільних цінностей. Це здійснюється через розвиток ефективної валеологічної освіти, повноцінне медич-

не обслуговування, оптимізацію режиму навчально-виховного процесу, створення екологічно сприятливого життєвого простору, залучення до фізичної культури і спорту всіх учасників навчально-виховного процесу.

Держава спільно з громадськістю сприяє збереженню здоров'я учасників навчально-виховного процесу, недопущення в навчальних закладах будь-яких форм насилля.

Держава сприяє розгортанню і впровадженню результатів міжгалузевих наукових досліджень з проблем зміцнення здоров'я, організації медичної допомоги дітям, учням і студентам; якісному медичному обслуговуванню працівників освіти, формуванню здорового способу життя та вихованню культури поведінки особистості.

НЕПЕРЕРВНІСТЬ ОСВІТИ — ОСВІТА ВПРОВОДЖ ЖИТТЯ

Державна політика щодо неперервної освіти здійснюється з урахуванням світових тенденцій розвитку освіти впродовж життя, соціально-економічних, технологічних та соціокультурних змін.

Неперервна освіта реалізується шляхом:

- забезпечення наступності змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних ступенях освіти, які функціонують як продовження попередніх і передбачають підготовку осіб до можливого переходу до наступних ступенів;
- формування потреби й здатності особистості до самонавчання;
- оптимізації системи перепідготовки працівників і підвищення їхньої кваліфікації (модернізації системи післядипломної освіти на основі відповідних державних стандартів);
- створення інтегрованих навчальних планів та програм;
- формування й розвитку навчально-науково-виробничих комплексів ступеневої підготовки фахівців;
- розвитком і запровадженням дистанційної освіти;
- створенням системи навчальних закладів для забезпечення освіти дорослих відповідно до потреб особистості та ринку праці.

Держава здійснює прогноз обсягів і напрямів професійної підготовки у навчальних закладах різного типу і форм влас-

ності, створює умови для професійного навчання безробітних з урахуванням змін на ринку праці.

УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

Сучасна система управління сферою освіти утверджується як державно-громадська. Вона має враховувати регіональні особливості, тенденції до зростання автономності навчальних закладів, конкурентності освітніх послуг, орієнтації освіти не на відтворення, а на розвиток.

Першочерговим є налагодження високопрофесійного наукового, аналітичного і прогностичного супроводу управлінських рішень, подолання фрагментарності статистики, підготовка всебічної інформації на основі результатів наукових досліджень (зміни в освітніх потребах різних прошарків населення і регіонів; моніторинг розвитку освіти, оцінювання ситуації споживачами освітніх послуг, динаміка соціокультурних орієнтацій учасників навчально-виховного процесу, мобільність світоглядних очікувань і установок відповідно до загальної соціокультурної динаміки у країні і світі).

Нова модель управління має бути відкритою і демократичною. У ній повинні органічно поєднуватися засоби державного управління з громадським впливом. Відкритість системи передбачає поширення впливу громадської думки на прийняття управлінських рішень. Вона змінює навантаження, функції, структуру й стиль центрального і регіонального управління освітою: пряме втручання у діяльність установ і навчальних закладів має поступитися місцем гнучкості, науково-методичним, прогностичним, експертним, інформаційним та іншим функціям.

Модернізація управління освітою передбачає:

- оптимізацію організаційно-управлінських структур;
- ефективний перерозподіл функцій і повноважень між центральними органами державної влади, органами місцевого самоврядування та навчальними закладами;
- перехід від оперативного до програмно-цільового управління;
- поєднання державного і громадського контролю;
- впровадження нової етики управлінської діяльності взаємоповаги, позитивної мотивації;

- створення системи моніторингу ефективності управлінських рішень та їх впливу на якість освітніх послуг на всіх рівнях;
- організацію експериментальної перевірки та експертизи освітніх інновацій;
- впровадження інформативно-управлінських комп'ютерних технологій;
- демократизацію процедури призначення керівників навчальних закладів, їхню атестацію;
- удосконалення процедури ліцензування, атестації та акредитації закладів освіти;
- підготовку і підвищення компетентності управлінців усіх рівнів;
- більш широке залучення до управлінської діяльності талановитої молоді, жінок, а також виховання лідерів в освіті.

ЕКОНОМІКА ОСВІТИ

Сучасна економіка освіти має створити сталі передумови для розвитку усіх напрямів галузі з метою формування високого освітнього рівня народу України.

Досягнення цієї мети передбачає реалізацію таких завдань:

- визначення фінансування освіти як пріоритетного напрямку державних видатків;
- формування багатоканальної системи фінансового забезпечення освіти;
- всебічне стимулювання інвестицій юридичних і фізичних осіб у розвиток освіти;
- створення сучасної системи нормування та оплати праці в освіті;
- визначення пріоритетних напрямів фінансування освіти і концентрація фінансових ресурсів для їх реалізації;
- забезпечення ефективності використання коштів на функціонування й розвиток освіти.

Обсяг фінансування освіти і науки має задовольняти потреби суспільства і особистості у якісній освіті. Держава послідовно збільшує видатки на освіту відповідно до норм Закону «Про освіту».

Ефективність використання фінансових ресурсів забезпечується неухильним дотриманням таких базових принципів:

- поступовий перехід до формування державних та місцевих бюджетів в галузі освіти на основі нормативів на особу, яка навчається;
- чітке розмежування використання бюджетного і позабюджетного фінансування діяльності навчальних закладів;
- введення прямої залежності між обсягами фінансування та рівнем освітніх послуг, що надаються конкретним закладам;
- забезпечення підзвітності та прозорості у використанні коштів на фінансування освіти;
- виділення бюджетних асигнувань для навчальних закладів різних форм власності на конкурсній основі через державно-соціальне замовлення, з урахуванням якості освітніх послуг;
- здійснення економічної діяльності закладів освіти на засадах неприбутковості.

Основними джерелами фінансового забезпечення освіти є:

- кошти державного та місцевих бюджетів;
- кошти юридичних та фізичних осіб, громадських організацій і фондів;
- спонсорські і добровільні внески та пожертвування;
- плата за додаткові освітні послуги та інші послуги, що надаються навчальними закладами;
- гранти;
- кредити для здобуття освіти;
- додаткові доходи від різноманітних послуг неосвітнього характеру.

Отримання позабюджетних коштів не зменшує бюджетні асигнування на освіту.

Важливим джерелом фінансового забезпечення галузі є організація економічної діяльності освітніх закладів.

В системі дошкільної освіти це здійснюється за рахунок платних послуг на основі неприбуткової діяльності дошкільних закладів. За рахунок коштів державного та місцевого бюджетів фінансується розвиток інфраструктури, оплата праці працівників установ та виділяються цільові субсидії окремим сім'ям на оплату перебування їхніх дітей у дошкільних закладах.

У загальній середній освіті запроваджуватиметься розподіл

навантаження і відповідальності між центральними і місцевими органами виконавчої влади та самоврядування, між державними і місцевими бюджетами з питань фінансування та розвитку матеріальних ресурсів. Плата з фізичних осіб може стягуватися тільки за надання додаткових освітніх послуг (понад базовий навчальний план).

Позашкільна освіта фінансується за рахунок коштів відповідних бюджетів та коштів фізичних і юридичних осіб.

Професійно-технічна освіта фінансується за рахунок коштів державного бюджету. Місцеві бюджети можуть фінансувати регіональні замовлення на підготовку фахівців для потреб регіону та утримання інфраструктури. Поступово має зростати частка коштів підприємств, для яких готуються кадри. Підготовка працівників для виробництва та сфери послуг фінансується також юридичними і фізичними особами.

Вища та післядипломна освіта фінансуються залежно від суспільних та індивідуальних потреб. Суспільні потреби забезпечуються через державно-соціальне замовлення з виділенням відповідних бюджетних асигнувань, які розподіляються на конкурсних засадах. Основою фінансування є річні витрати на підготовку фахівця відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня у формі національних нормативів. Індивідуальні потреби забезпечуються за рахунок платного навчання з використанням різноманітних джерел:

- плата юридичних і фізичних осіб (із звільненням її від усіх видів оподаткування);
- державні стипендії найбільш обдарованим і талановитим дітям;
- стипендії і гранти різноманітних громадських, у т.ч. міжнародних фондів та організацій;
- кредити комерційних банків та інших кредитних установ платоспроможним громадянам;
- державні (муніципальні) кредити на навчання;
- оплата за рахунок різноманітних накопичувальних систем, у тому числі на основі запровадження спеціальних видів страхування.

Важливим додатковим джерелом фінансового забезпечення вищої освіти є ширше залучення до навчання іноземців. Для цього необхідно удосконалити правову й нормативну базу, розвинути інфраструктуру, піднести якість освіти до

рівня провідних країн світу.

Основними заходами поетапного впровадження нової економіки освіти є:

- удосконалення технології формування бюджету системи освіти;
- зміна структури витрат та послуг;
- удосконалення системи кількісних та якісних показників для нормування бюджетних коштів;
- розробка стандартів інфраструктурного забезпечення закладів освіти;
- розробка й впровадження диференційованих нормативів витрат на діяльність закладів освіти;
- широке запровадження процедури змішаного фінансування інноваційних проектів у сфері освіти, зокрема відпрацювання механізмів пільгового оподаткування доходів фізичних осіб, які спрямовують власні кошти на оплату навчання;
- створення правового підґрунтя для приватного фінансування діяльності закладів освіти;
- проведення регіональними державними адміністраціями постійного моніторингу ефективності інвестування закладів освіти;
- запровадження технології спільного державного й громадського контролю формування бюджетів і використання коштів освітніх закладів;
- застосування енерго- і теплозберезувальних технологій, ощадливе використання і розподіл ресурсів освіти;
- модернізація мережі навчальних закладів.

ОСВІТА І НАУКА

Єдність освіти і науки є умовою модернізації освітньої системи, основним чинником її подальшого розвитку. Вона забезпечується:

- достатнім обсягом фінансування науки та підтримкою вітчизняних наукових видань;
- фундаменталізацією освіти, інтенсифікацією наукових досліджень у вищих навчальних закладах;
- формуванням змісту освіти на основі новітніх наукових і технологічних досягнень;
- інноваційною освітньою діяльністю у навчальних закла-

дах усіх типів, рівнів акредитації та форм власності;

— правовим захистом освітніх інновацій та результатів науково-педагогічної діяльності як інтелектуальної власності;

— залученням до наукової діяльності учнівської та студентської обдарованої молоді, педагогічних працівників;

— поглибленням співпраці і кооперації навчальних закладів і наукових установ, широким залученням вчених НАН України та галузевих академій до навчально-виховного процесу та дослідницької роботи в навчальних закладах;

— створенням науково-інформаційного простору для дітей, молоді і всього активного населення, використанням для цього можливостей нових комунікаційно-інформаційних засобів;

— запровадженням цільових програм, що сприяють інтеграції освіти і науки;

— випереджальним розвитком педагогіки та психології, внесенням цих наук до переліку пріоритетних напрямів розвитку науки в Україні.

ПЕДАГОГІЧНІ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ КАДРИ

Підготовка педагогічних та науково-педагогічних кадрів, їхнє професійне вдосконалення – важлива умова модернізації освіти. Для підтримки педагогічних і науково-педагогічних працівників, підвищення їхньої відповідальності за якість професійної діяльності держава забезпечує:

— розробку й вдосконалення нормативно-правової бази професійної діяльності педагогічних і науково-педагогічних працівників;

— прогнозування та задоволення потреб суспільства у педагогічних і науково-педагогічних кадрах;

— створення конкурентоспроможної й гнучкої системи навчальних закладів підготовки та перепідготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів;

— розробку і впровадження державних стандартів педагогічної освіти різних освітньо-кваліфікаційних рівнів, державних стандартів післядипломної педагогічної освіти;

— впровадження і опанування педагогічними працівниками сучасних інформаційних технологій;

— постійне оновлення в системі підготовки та перепідго-

товки педагогічних кадрів навчальних планів, програм, навчально-методичної літератури;

— впровадження системи цільового державного фінансування підготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів та їхнього професійного вдосконалення;

— удосконалення системи стимулювання їхнього професійного росту;

— забезпечення умов для вільного володіння іноземними мовами всіх педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Державна політика у галузі підготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів спрямована на вдосконалення професійного відбору та підготовки молоді, створення необхідних умов для свідомого обрання педагогічного фаху та запровадження системи професійного відбору молоді до вищих педагогічних навчальних закладів.

Держава забезпечує умови для піднесення престижу і соціального статусу педагогічних та науково-педагогічних працівників, їхнього професійного і культурного зростання.

СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ УЧАСНИКАМ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Дітям і молоді, які навчаються у навчальних закладах, держава гарантує:

— захист життя, збереження здоров'я, фізичне виховання;

— безкоштовне підвезення до місць навчання і додому дітей дошкільного віку та учнів загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів сільської місцевості, пільговий проїзд учнів та студентів у громадському транспорті;

— адресне надання академічних і соціальних стипендій, а також законодавчо визначеної допомоги;

— здійснення заходів щодо профілактики бездоглядності й правопорушень серед дітей, учнівської та студентської молоді, їхньої соціальної реабілітації.

Держава прогнозує потреби та сприяє працевлаштуванню випускників вищих навчальних закладів незалежно від форм їх власності.

Державна політика у галузі освіти спрямована на розширення системи кредитування навчання студентів, особливо із малозабезпечених сімей, заохочення спонсорства.

Держава поступово збільшує соціальні витрати на систему освіти, заробітну плату і стипендії, на здійснення активної соціальної політики.

Бюджетні ресурси концентруються для розв'язання першочергових соціальних завдань: заробітна плата науково-педагогічних і педагогічних працівників, стипендії, соціальна підтримка студентів, пенсії працівникам освіти.

Держава сприяє розширенню застосування договірного регулювання умов та оплати праці, надання додаткових соціальних гарантій на підставі норм генеральної, галузевої та територіальної угод і колективних договорів.

Держава гарантує педагогічним і науково-педагогічним працівникам:

- ефективне медичне обслуговування;
- забезпечення соціального страхування;
- встановлення і дотримання науково-обґрунтованих норм навчального навантаження, тривалості робочого часу та основної щорічної відпустки;
- диференціацію заробітної плати відповідно до рівня професіоналізму, набутої кваліфікації, педагогічних категорій та звань, наукових ступенів та звань;
- можливості періодичного стажування у наукових центрах та навчальних закладах;
- надання пільгових кредитів на придбання чи будівництво житла;
- запровадження системи пільгового кредитування та надання одноразової доплати педагогічним працівникам, що призначаються вперше.

Поетапно прирівняти систему пенсійного забезпечення педагогічних працівників до категорії науково-педагогічних працівників із збереженням пенсії за вислугу років. Для реалізації цих функцій буде створений державний Фонд соціальної підтримки та реабілітації педагогічних та науково-педагогічних працівників.

СТРАТЕГІЯ МОВНОЇ ОСВІТИ

У державі створюється система неперервної мовної освіти, що забезпечує обов'язкове опанування громадянами України державної мови, можливість знати рідну (національну)

й вивчати іноземні мови. Освіта сприяє формуванню високої мовної культури та мовної компетентності громадян, поваги до державної мови та мов національних меншин України, толерантного ставлення до носіїв різних мов і культур.

Реалізація мовної стратегії здійснюється комплексним і послідовним упровадженням адміністративних, науково-методичних, роз'яснювально-пропагандистських заходів.

Освіта реалізує право національних меншин на задоволення своїх освітніх потреб рідною мовою, збереження й розвитку етнокультури, її підтримку та державний захист. У навчальних закладах з мовами національних меншин створюються умови для належного опанування державної мови та багатокультурної освіти.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЗАСОБИ НАВЧАННЯ

Пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують подальше удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві. Це досягається:

- суцільною інформатизацією освіти, спрямованою на задоволення освітніх інформаційних, обчислювальних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу та основою на створенні єдиної інформаційної структури;
- впровадженням дистанційного навчання із застосуванням у навчальному процесі та бібліотечній справі інформаційно-комунікаційних технологій разом із традиційними засобами навчання;
- побудовою індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності, залежно від конкретних потреб; випуском електронних підручників;
- створенням в Україні індустрії сучасних засобів навчання, які відповідають світовому науково-технічному рівню і є передумовою для реалізації ефективних стратегій досягнення цілей освіти.

Держава підтримує процес інформатизації освіти, застосування інформаційно-комунікаційних технологій у системі освіти, сприяє забезпеченню навчальних закладів комп'юте-

рами, сучасними засобами навчання, запровадженню глобальних інформаційно-освітніх мереж, створює всеосяжну систему моніторингу якості освіти всіх рівнів.

ЗВ'ЯЗОК ОСВІТИ З РОЗВИТКОМ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Держава сприяє становленню демократичної системи навчання й виховання, налагодженню зв'язків між освітою й суспільством, посиленню ролі органів громадського самоврядування.

Політика у галузі освіти спрямовується на піднесення ролі органів громадського самоврядування, активізацію участі професійних і громадських організацій у навчально-виховній, науково-методичній, підприємницькій діяльності навчальних закладів, у прогнозуванні їхнього розвитку, оцінюванні якості освітніх послуг.

Держава сприяє активізації діяльності батьківської громадськості, піклувальних рад, меценатів, громадських організацій, різноманітних фондів, залучаючи їх до прийняття та впровадження рішень в галузі освіти.

МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ У СФЕРІ ОСВІТИ

Стратегічним завданням державної освітньої політики є вихід української освіти на ринок світових освітніх послуг, поглиблення міжнародної співпраці, розширення участі навчальних закладів, педагогів і вчителів, учнів, студентів і науковців у проектах міжнародних організацій та співтовариств.

Держава сприяє розвитку співпраці навчальних закладів на дво- і багатосторонній основі із міжурядовими і неурядовими міжнародними організаціями та установами (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Європейським Союзом, Радою Європи), Світовим банком, зарубіжними освітянськими фондами, іншими міжнародними організаціями.

Інтеграція освіти України у міжнародний освітній простір базується на таких принципах:

- пріоритет національних інтересів;
- збереження і розвиток інтелектуального потенціалу нації;

- миротворча, людино- і культуротворча спрямованість міжнародної співпраці;
- орієнтація на національні, європейські і загальнолюдські фундаментальні цінності;
- розвивальний, системний і взаємовигідний характер співпраці;
- толерантність в оцінюванні й сприйнятті зарубіжних систем освіти.

Основні шляхи освоєння й використання зарубіжного досвіду в галузі освіти:

- здійснення спільних наукових досліджень, співпраця з міжнародними фондами;
- проведення міжнародних наукових конференцій, семінарів, симпозіумів; сприяння участі українських науковців та педагогічних працівників у відповідних заходах за кордоном;
- різноманітні форми освітніх і наукових обмінів, стажування й навчання за кордоном учнів, студентів, педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників;
- видання та поширення зарубіжної наукової і навчальної літератури.

Центральні та місцеві органи управління, АПН, а також навчальні заклади всіх рівнів сприяють міжнародній мобільності учасників навчально-виховного процесу, вдосконалюють підготовку фахівців для зарубіжних країн на компенсаційних засадах, створюють філії ВНЗ України, їхніх підготовчих факультетів і відділень за кордоном; забезпечують визнання за кордоном документів про освіту, що видаються в Україні.

Реалізація зазначених завдань має здійснюватися такими шляхами:

- забезпечення державного протекціонізму здійснюваних заходів;
- розробка та реалізація державної програми підготовки та закріплення кваліфікованих кадрів для здійснення міжнародної співпраці у галузі освіти; забезпечення їхнього постійного навчання й підвищення кваліфікації;
- впровадження цільових інноваційних програм щодо розширення участі України у співпраці на міжнародному ринку освітніх послуг; залучення різних джерел фінансової та консультативної підтримки.

Українська освіта є відкритим соціальним інститутом. Вона співпрацює з міжнародними інституціями і організаціями, які за родом своєї діяльності покликані залучати педагогів, дітей та молодь до формування соціальної компетентності й досвіду в сфері взаєморозуміння, толерантності, побудови спільного європейського дому, культурного розмаїття водночас із збереженням власних культурних надбань.

Через такі організації, як Рада Європи, ЮНЕСКО, Європейський Союз, ЮНІСЕФ та інші, беручи участь у різних проєктах, українська система освіти має не лише отримувати додаткову інформацію щодо шляхів, засобів і методів поширення та поглиблення гуманітарної сфери, а й демонструвати власні напрацювання.

Неприпустимими у сфері міжнародної освітньої співпраці для України мають бути ізоляція чи нерівноправний обмін; утвердження неуваги до вивчення і сприйняття зарубіжжя; поширення теорій і поглядів зарубіжних авторів, що спрямовані на руйнацію української державності, приниження національної гідності, особистості та загальнолюдських цінностей, а також пропаганда позанаукового знання.

Держава сприяє залученню додаткових ресурсів до створення нових потужних каналів інформаційного обміну з розвиненими країнами світу, розширенню інформаційної бази національної системи освіти, забезпеченню можливості використання світових банків інформації.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Реалізація Доктрини забезпечить перехід до нового типу гуманістично-інноваційної освіти, що виходить з її пріоритетності для розвитку України. Це забезпечить відчутне зростання інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства та особистості, нації і народу, внаслідок чого відбудуться потужні позитивні зміни у системі матеріального і духовного виробництва, структурі політичних відносин, побуті і культурі.

Зростуть самостійність і самодостатність особистості, її творча активність, що суттєво зміцнить демократичні основи громадянського суспільства, прискорить розвиток і духовно-моральну збалансованість ринкових відносин.

Зміцняться самосвідомість особистості, національний характер, національна гідність людини. Зросте авторитет української національної культури. Активізуються процеси національної самоідентифікації особистості. Меншовартість поступиться місцем громадянському авторитетові індивідуальності, зміцниться статус українця у міжнародному соціокультурному середовищі.

Українська освіта стане конкурентоспроможною в європейському і світовому освітньому просторі, людина — захищеною, мобільною на ринку праці і в контексті особистісного духовно-світоглядного вибору.

Зрослий освітній потенціал суспільства забезпечить впровадження нових і новітніх інформаційних технологій, що дасть змогу протягом наступних 10—15 років скоротити відставання у темпах розвитку, а з часом — суттєво наблизитись до рівня і способу організації життєдіяльності розвинутих країн світу.

Випереджувальний розвиток освіти, започаткований цією Доктриною, забезпечить вихід України з нинішнього стану, всебічне оновлення суспільства й держави, нації та народу, досягнення гідного рівня життя.